

Oponentský posudek na habilitační práci

**Život ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století v multikulturních regionech
střední Evropy na základě autobiografických próz německy píšících autorů –**

Ota Filip, Horst Bienek a další

předkládá JAN KUBICA

Rozsah: 265 stran (včetně výběrového jmenného rejstříků, výběrové bibliografie autorů a další
studijní literatury)

Předložená práce je, jak je uvedeno na str. 8 v poznámce 3 „rozšířenou a přepracovanou verzí textu“, který vyšel pod stejným názvem v nakladatelství UP v Olomouci již v r. 2016. Knižní vydání má 318 stran (předložená práce o cca 50 stran méně), což již samo o sobě naznačuje, že pojmy „rozšíření“ a „přepracování“ je třeba brát s určitou rezervou. K jistému „rozšíření“ skutečně došlo, a sice v rozsahu cca 12 stran včetně dílčích odstavců v textu, v bibliografii je pak objevuje 5 nových titulů sekundární literatury. K hlubšímu přepracování tištěné publikace (mající spíše populárně-vědecký charakter) na habilitační práci bohužel nedošlo, byť by to bylo žádoucí. Ponechán byl tak nezvykle krátký úvod v rozsahu necelých tří stran, ve kterém budeme marně hledat jasně zformulovaný cíl, problém, otázku nebo přínos práce v kontextu vědeckého bádání či jen pouhé ukotvení zvoleného tématu v domácím či zahraničním bádání. To považuji za poměrně zásadní deficit předložené práce, byť v úvodu oproti tištěné verzi byly doplněny dva odstavce (vztahující se k Ricoeurovi a Norovi).

Podobně problematická se mi jeví také absence vhodné metody a teoretického uchopení zvoleného tématu. Je velká škoda a pro mne jen stěží akceptovatelné, že na zvolené literární texty je nazíráno jako na pouhý „materiál“, sloužící k ilustraci osobních vzpomínek „na rodinné zázemí, na prostředí, kde pamětníci vyrůstali, a na prožité vztahy“ (Peroutková, in Kubica: 7). Literární text je tak v podstatě „degradován“, když je postaven na úroveň vzpomínek pamětníků nebo odborné historiografické literatury (str. 7). Samotní autoři románů (Ota Filip a Horst Bienek), které byly takto „pragmaticky použity“ jako historický pramen, jsou tak redukováni na dobové pamětníky, vyprávějící poutavě své

vlastní příběhy a sdílející své zkušenosti s tím rozdílem, že tak nečiní ústně, ale ve svých autobiografických románech. Na str. 8 se pak dokonce dozvídáme, že literární texty „ztrácí“ na autentičnosti, a tím „na hodnotě“! oproti jiným formám jako jsou odborné publikace či orální historie, protože neobsahují jen holá fakta, ale i fikci a fantazii. To už je více než jen problematické tvrzení, vezmeme-li v úvahu, že na předchozí stránce slovy Peroutkové autor tvrdí, že beletrie nám zprostředkovává náhled do (tehdejších) mentálních světů a ztvárňuje lidský svět v celé jeho komplexnosti (což je výlučná výsada a nezastupitelná úloha právě textů literárních). Tím se jim dostává vnitřní pravdivosti, která je mnohdy autentičtější než rádobý ‚autentická‘ vzpomínka pamětníka. **Nevnímá zde kandidát jistý rozpor v tom, že srovnává nesrovnatelné, tj. literární texty s texty odbornými či ústním vyprávěním bez jakékoli bližší diferenciaci, a pomíjí tak zcela polysemantičnost a mnohohrstevnatost textu literárního?**

Rušivě působí z mého pohledu také, že v textu není často rozlišováno mezi fyzickou osobou autora a postavou vypravěče, což úzce souvisí s již výše zmíněnou absencí jakékoli reflexe fikcionální roviny a literaricity obou románů. Jakoby neexistoval žádný rozdíl mezi autobiografickým románem a orální biografií. **Mohl by autor blíže vysvětlit, jak vnímá tyto rozdíly a jak s těmito žánrovými vymezeními korespondují zvolená díla (i v kap. 5)?**

V úvodu své práce vychází Kubica z premisy, že literární vyprávění se blíží (dle Ricoeura) historickému vyprávění, z čehož zkratkovitě odvozuje, že oba typy textů lze stejným způsobem využít pro následnou ilustraci dobových faktů, nálad, postojů a jednání lidí ve sledovaném regionu ve 30. a 40. letech 20. století. Z poněkud útržkovitě působících pasáží, snažících se vzbudit dojem teoretického ukotvení a které lze také chápat jako zdůvodnění výběru textů, je patrné, že myšlenky Paula Ricoeura i Pierra Nora (mimochodem citovány jen z pera Peroutkové a Petrboka, neboť primární odborné texty bychom v seznamu použité literatury hledali marně) nebyly zcela pochopeny.

Zmíněny jsou v úvodu taktéž (bohužel jen velmi okrajově, byť pro dané téma nanejvýš relevantní) pojmy jako individuální a kolektivní paměť, k jejichž ilustraci pak v hlavních kapitolách 2 až 4 oba romány slouží. Stěžejní pojem „kulturní paměť“ pak není zmíněn vůbec. **Mohl by autor blíže osvětlit, do jaké míry se mu jeví pojmy individuální, kolektivní a kulturní paměť – jak je formulovali Jan a Aleida Assmannovi – relevantní pro danou tematiku? A jak ve vztahu k nim chápe citované myšlenky Paula Ricoeura či Pierra Nory?**

Pokud bych neměla na předloženou práci nazírat pouze kriticky, nýbrž chtěla zhodnotit i její přínos, ten ten vidím (i přes všechny výše uvedené výhrady a výtky, z nichž většinu vnímám jako zásadní) především v tom, že se Kubica rozhodl – i když z literárněvědného pohledu ne tím nejšťastnějším způsobem – uchopit téma, kterému nebyla dosud příliš věnována pozornost a které bylo po určité

dobu zcela tabuizováno a z oficiálních dějin vytěšňováno. Dnes na ně můžeme nahlížet komplexněji a diferencovaněji právě i díky existenci literárních, autobiograficky laděných děl Oty Filipa a Horsta Bieneka (a dalších autorů viz kap. 5). Míním tím multikulturní, multietnické a vícejazyčné prostředí, které bylo nejen českým zemím, ale i Severní Moravě a Slezsku do nedávné minulosti vlastní a po němž dnes už mnoho nezbylo. Že tento region autorovi leží na srdci a má k němu vřelý vztah, je z předložené práce zřejmé. Autorovi nelze upřít upřímnou snahu vykreslit spleť a barvitou historii tohoto multikulturního regionu co nejdůvěhodněji, což se mu s pomocí objektivních historických faktů, subjektivních výpovědí pamětníků a vhodně vybraných ilustrativních pasáží z literárních textů podařilo. Kubica tak předložil práci spíše interdisciplinárního charakteru, pohybující se na pomezí mezi kulturní historií a literární vědou, podobně jako se ve 30. a 40. letech minulého století nacházeli na pomezí lidé v tomto multikulturním regionu a jejichž život zde tato práce mapuje a popisuje v širším kontextu historickém, politickém, kulturním i jazykovém.

Z tohoto úhlu pohledu považuji práci za přínosnou a **doporučuji ji k obhajobě.**

Ústí nad Labem, 1. 6. 2021

Doc. Mgr. Renata Cornejo, Ph.D.